

ΙΣΤΟΡΙΑ Α΄ ΤΑΞΗ (Α4/ Α5)

Καθηγ. Φ.Μανούσου

ΘΕΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΗΣ: «Η γιορτή των Μεγάλων Παναθηναίων»

Οδηγία: Αφού διαβάσετε τα παρακάτω κείμενα, προσπαθείστε να απαντήσετε στο τετράδιό σας στις ερωτήσεις που ακολουθούν μετά τα κείμενα

Κείμενο 1^ο: Η ακρόπολη των Αθηνών

Η μορφή του βράχου πρόσφερε πάντα ασφάλεια και προστασία σε περίπτωση κινδύνου. Το σημερινό τείχος όπως διαμορφώθηκε το 1^ο μισό του 5^{ου} αι. π.Χ. μετά τους Μηδικούς πολέμους έχει υποστεί πολλές αλλαγές στη διάρκεια των αιώνων. Η πρώτη περιτείχιση (κυκλώπεια) χρονολογείται στα μυκηναϊκά χρόνια 13^{ος} αι. π.Χ.) και συμπληρώνεται με το πελασγικό τείχος και συμπληρωματικές ενισχύσεις έως την αρχαϊκή εποχή προς την Ν.κλιτύ του λόφου, έχοντας εννέα πύλες (Εννεάπυλον). Έτσι διατηρήθηκε έως την εποχή του Πεισίστρατου και του γιου του Ιππία ο οποίος πολιορκήθηκε εκεί, όταν οι Αθηναίοι γκρέμισαν μεγάλο μέρος του μυκηναϊκού τείχους (510 π.Χ) για να μην ξαστεγάσει άλλο τύραννο. Κατά την παράδοση, οι βασιλείς των Αθηνών κατοικούσαν προστατευμένοι μέσα στα τείχη έως το 682 π.Χ. όταν καταργήθηκε η βασιλεία. Αργότερα ο Πεισίστρατος και οι γιοί του εγκαταστάθηκαν στην Ακρόπολη(κατοικία του ηγεμόνα) Ο Θεμιστοκλής κτίζει την Β.πλευρά (479 π.Χ.) λόγω της περσικής απειλής, και ο Κίμων ολοκληρώνει την περιτείχιση στην Ν.πλευρά.

Η πιο φημισμένη οδός που σχετίζεται με την Ακρόπολη των Αθηνών είναι η οδός των Παναθηναίων που οφείλει το όνομά της στις γιορτές των Παναθηναίων, ξεκινώντας από τον Κεραμεικό (Δίπυλον), και την οποία ακολουθούσε η πομπή από έφιππους και ιέρειες της Αθηνάς που έφεραν τον πέπλο με προορισμό το λατρευτικό άγαλμα του Ερεχθείου. Άλλη οδός, αυτή των Τριπόδων, με τα πολλά χορηγικά μνημεία κατά μήκος, έφθανε στο θέατρο του Διονύσου στο κέντρο της Αγοράς. Η Τρίτη οδός, ο Περίπατος, συνδέεται άμεσα με την Ακρόπολη κάνοντας τον γύρο, σε μήκος περίπου 1100μ.

Κείμενο 2^ο «Ο Παρθενών»

Ο 1^{ος} Παρθενών ήταν δωρικός, αρχαϊκής εποχής (6^{ος} αι. π.Χ) με μήκος 100 πόδες ('Εκατόμπεδος') και αντικαταστάθηκε από τον 2^ο Παρθενώνα , μετά τη μάχη του Μαραθώνα (490π.Χ), οποίος πυρπολήθηκε από τους Πέρσες. Το 447π.Χ. ξεκινά η κατασκευή του 3^{ου} Παρθενώνα της Αθηνάς Παλλάδος στη θέση του 2^{ου} και διήρκεσε 10 χρόνια. Το 438 π.Χ. άνοιξε προς τιμήν της θεάς και με την ευκαιρία των Παναθηναίων, ενώ η διακόσμηση ολοκληρώθηκε το 432 π.Χ.

Ο ναός του Παρθενώνα από πεντελικό μάρμαρο είναι δωρικός περίπτερος με 8 κίονες στις μικρές πλευρές και 17 στις μακρές (8x17), με 4 εσωτερικούς χώρους: πρόναο, σέλλα (εκατόμπεδος), άδυτον, οπισθόδομο. Από τον πρόναο, εισερχόμαστε στον κύριο ναό (σέλλα η σηκό) με μήκος 100 πόδια, όπου βρισκόταν το λατρευτικό άγαλμα της θεάς Αθηνάς. Ο χώρος ήταν χωρισμένος σε 3 μέρη από 2 κιονοστοιχίες καθ' ύψος από 10 κίονες η κάθε μία, ενώ μία τρίτη στο βάθος σχημάτιζε Π πίσω από το βάθρο του λατρευτικού αγάλματος της θεάς. Το άγαλμα, έργο του Φειδία, ήταν χρυσελεφάντινο, τα

ενδύματα της θεάς από φύλλα χρυσού και τα ακάλυπτα μέρη του σώματος από ελεφαντοστό (ύψος περ.12μ.).Στην κορυφή της περικεφαλαίας βρισκόταν μια σφίγγα και εκατέρωθεν γρίπες ανάγλυφοι. Η Αθηνά είναι όρθια,με κεφαλή μέδουσας πάνω στο ένδυμά της που πέφτει έως τα πόδια, κρατά μία Νίκη στο δεξί χέρι και ένα τόξο με φίδι στο αριστερό (Εριχθόνιος), στο πόδι της ακουμπά μια ασπίδα. Πάνω στο βάθρο υπήρχε ανάγλυφη παράσταση της γέννησης της Πανδώρας. Λέγεται ότι το άγαλμα χάθηκε τον 5^ο αι.μ.Χ. κατά την μεταφορά του στην Κωνσταντινούπολη, έχουμε πληροφορίες γι αυτό από μέτρια ρωμαϊκά αντίγραφα και τον Παισανία.Το πίσω μέρος του ναού ('Οίκος', 'Παρθενών', 'νεώς') χωριζόταν με τοίχο και περιέκλειε πολύτιμα αντικείμενα (έπιπλα, εργαλεία, όπλα, αρχεία και τον θησαυρό των Αθηναίων από το 438 π.Χ. Στον οπισθόδομο διεφύλατταν επίσης πολύτιμα αντικείμενα.

3^ο Κεφάλαιο: 'Οι γιορτές των Παναθηναίων' (αγώνες- τελετές)

Τα Παναθήναια ήταν η σημαντικότερη γιορτή των Αθηναίων, εγκαινιάστηκε κατά την παράδοση από τον μυθικό βασιλιά Εριχθόνιο προς τιμήν των γενεθλίων της θεάς Αθηνάς και μετά τη συνένωση των αγροτικών κοινοτήτων της Αττικής εορτάζονταν κάθε χρόνο στις 28 Εκατομβαιώνος . Μετά το 565π.Χ. καθιερώθηκαν και τα Μεγάλα Παναθήναια, κάθε 4 χρόνια, επί άρχοντος Ιπποκλείδη, αποκτούν λαμπρότητα επί Ιππάρχου (527-514π.Χ) και βέβαια την περίοδο του Περικλή που έχτισε το Ωδείο ως αθλοθέτης. Η πόλη έστελνε μήνες πριν σε όλη την Ελλάδα , Ασία και Ιταλία τους σπονδοφόρους (ειδικούς αγγελιαφόρους) για να συμμετάσχουν. Την οργάνωση ανέλαμβαναν οι 10 'αθλοθέτες' με θητεία 4 χρόνια (πομπή, μουσικοί και αθλητικοί αγώνες). Τα Παναθήναια διαρκούσαν 12 μέρες και το πρόγραμμα είχε ως εξής:

1^η μέρα: Μουσικοί και ραψωδικοί αγώνες (κιθάρα, αυλός, άρπα/ απαγγελία ραψωδιών Ιλιάδα/ Οδύσσεια)

2^η μέρα: Αθλητικοί αγώνες νέων και αγοριών (στάδιο, πάλη, πυγμαχία, παγκράτιο, πένταθλο (δίσκος, ακόντιο, άλμα, δρόμος, πάλη)

3^η μέρα: Αθλητικοί αγώνες ανδρών

4^η μέρα: Ιππικά αγωνίσματα (πολεμιστήρια: αποβατικός, αντιπασία, ακοντισμός εφ'ίππου, (Αθηναίοι)/ ανοικτοί

5^η μέρα: Ομαδικά αγωνίσματα ανά φυλή (πυρρίχιος (ένοπλος χορός), ευανδρία)

6^η μέρα: Λαμπαδηδρομία και παννυχίς – πομπή και θυσία (χοροί νέων, λαμπαδηφορία (από τον Ακάδημο έως τον βωμό της θεάς στην Ακρόπολη, μεταφορά φλόγας)- στάση σε ιερά και βωμούς

7^η μέρα: Αγώνας αποβατών (ένοπλος δρόμος με άρμα και πεζή) και λεμβοδρομία

8^η μέρα: Βραβεία και εορτασμοί (παναθηναϊκοί αμφορείς (μελανόμορφη τεχνική) με λάδι, οι κιθαρωδοί στεφάνια αγριελιάς και χρηματικά έπαθλα, συμπληρωματικά βόδι και ασπίδα)

Τα ξημερώματα της 28^{ης} Εκατομβαιώνος, ξεκινούσε η μεγάλη πομπή από τον Κεραμεικό (5^{ος} αι. Πομπείο), εισερχόταν από την Αγορά διασχίζοντας την Παναθηναϊκή οδό ως την Ακρόπολη, με μεταφορά προσφορών για τη θεά και κυρίως του ιερού πέπλου που προοριζόταν για το άγαλμα της θεάς (Ερέχθειο). Ο πέπλος, το φόρεμα της θεάς, ένα μάλλινο τετράγωνο ύφασμα που ύφαιναν οι 'εργαστίνες' (ευγενείς αθηναίες κόρες) 9 μήνες πριν, ήταν κροκόχρωμος με κεντημένες σκηνές γιγαντομαχίας (μάχη Αθηνάς με τον Εγκέλαδο) και ήταν στερεωμένος ως ιστίο σε τροχοφόρο πλοίο με πλήρωμα ιερείς και ιέρειες με χρυσά στεφάνια από το Δίπυλο ως το Ελευσίνιο. Εκεί ο πέπλος κατέβαινε και μεταφερόταν στα χέρια στο ιερό της Αθηνάς για να ντυθεί το ξόανο της θεάς. Την πομπή ακολουθούσαν μετά τις ιέρειες με τα ιερά σκεύη: οι 'κανηφόροι' (καλάθια με προσφορές) και οι εργαστίνες, οι 'διφροφόροι' (βοηθοί), οι 'θαλλοφόροι' (ηλικιωμένοι με κλαδιά ελιάς), νέοι έφιπποι ('αποβάτες'), οι 'σκαφηφόροι' (μέτοικοι με κερήθρες μελιού και γλυκίσματα σε μεταλλικά δοχεία), οι 'υδριαφόροι' (κόρες και γυναίκες μετοίκων με υδρίες), αντιπροσωπείες συμμάχων- αποίκων (προσφορά τούρου και πανοπλίας), ζώα για τις θυσίες στο μεγάλο βωμό της θεάς. Ο αριθμός των σφαγίων ήταν τεράστιος (έξοδα πόλης, συμμάχων και αποίκων) και το κρέας μοιραζόταν στους αξιωματούχους, κανηφόρους και μετά στο λαό (Κεραμεικός). Αυτή τη λαμπρή πομπή αναπαράστησε ο Φειδίας στη ζωφόρο του Παρθενώνα σε πλάκες μήκους 1.60μ., ύψους 1,02μ. και πάχους 65εκ. (443-448π.Χ.), όπου δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στους νέους ιππείς και τους γενειοφόρους άνδρες πάνω σε τέθριππα.

Οι αθλητικοί αγώνες ελάμβαναν χώρα αρχικά στο χώρο της Αγοράς, κατά μήκος της Παναθηναϊκής οδού όπου τοποθετούνταν τα αναθήματα των νικητών (μετά το 330π.Χ. στην περιοχή του Ιλισσού). Οι ιππικοί αγώνες διεξάγονταν στον ιππόδρομο της Αθήνας, ενώ η λεμβοδρομία στο λιμάνι του Πειραιά. Οι μουσικοί αγώνες τελούσαν στην Αγορά ('ορχήστρα') και στο Ωδείο (από το 442π.Χ.)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Ποιοι γενικά συμμετείχαν στις γιορτές των Μεγάλων Παναθηναίων;
2. Ποιοι συμμετείχαν στην πομπή των Μεγάλων Παναθηναίων;
3. Ποιο ξεχωριστό ρόλο είχαν οι 'εργαστίνες' και γιατί; Ποιος ήταν ο προορισμός του πέπλου;
4. Πού αποτυπώνεται η πομπή των Παναθηναίων; Πού αποτυπώνονται οι αθλητικοί αγώνες;
5. Ποια είναι η σημασία του Παρθενώνα με το χρυσελεφάντινο άγαλμα και ποιος ο ρόλος του 'ξόανου';
6. Ποιο ήταν, κατά τη γνώμη σας, το σημαντικότερο έπαθλο; (να δικαιολογηθεί η απάντησή)
7. Ποια είναι η σημαντικότερη οδός από τις αναφερόμενες στο 1^ο κείμενο;
8. Για ποιο λόγο ήταν σημαντική η γιορτή των Μεγάλων Παναθηναίων, κατά την άποψή σας;

(I) ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ (σ.71-74)

(α) Αθήνα – Σταθεροποίηση του δημοκρατικού πολιτεύματος (σ.71-72)

-Δύο ανταγωνιστικά κόμματα (αριστοκρατικό- δημοκρατικό).Ο αριστοκρατικός Κίμων αρχικά εξοστρακίζεται από το δημοκρατικό κόμμα (461 π.Χ) και ανακληθείς νικά τους Πέρσες στη Σαλαμίνα της Κύπρου όπου πεθαίνει (449π.Χ.). Ο δημοκρατικός Περικλής, γόνος των Αλκμεωνιδών και μαθητής του Αναξαγόρα, είναι ο πρώτος ανάμεσα στους πολίτες. Αγωνίζεται για την δημοκρατικότερη εξέλιξη του πολιτεύματος και γίνεται ο αρχηγός του δημοκρατικού κόμματος μετά τη δολοφονία του Εφιάλτη. Δημοκρατία κατά τον Περικλή σημαίνει ισότητα όλων των πολιτών απέναντι στον νόμο και δυνατότητα όλων για άνετη ζωή.

-Μέτρα Περικλή: μισθοφορία (ενίσχυση οικονομικά ασθενέστερων), θεσμοί κοινωνικής προστασίας-θεωρικά χρήματα (οικονομική ενίσχυση για είσοδο στο θέατρο), ανοικοδόμηση μεγάλων δημόσιων έργων (εργασία – εξωραϊσμός πόλης)- Πολιτιστικό, παιδευτικό, καλλιτεχνικό πρόγραμμα.

-Εξασφάλιση ειρήνης με τους Πέρσες (Ειρήνη Καλλία 449 π.Χ.), εξομάλυνση σχέσεων με την Σπάρτη (Τριακονταετής Ειρήνη 446 π.Χ.- Τριακοντούτεις Σπονδές)

(β) Πολίτευμα- Λειτουργίες (σ.73- 74)

-Διεύρυνση λαϊκής συμμετοχής, ο δήμος ασκεί το σύνολο της εξουσίας, αυξημένες αρμοδιότητες Εκκλησίας του Δήμου (προβούλευμα: προετοιμασία κειμένων νόμων), εκλέγει την Βουλή των Πεντακοσίων/ Οι Εννέα Άρχοντες κληρώνονται (αποδυνάμωση)/ Οι Δέκα Στρατηγοί (ανώτατοι Άρχοντες) αναλαμβάνουν την ασφάλεια της πόλης, διοίκηση στρατού- στόλου/

-Δικαιοσύνη: Άρειος Πάγος (μόνο υποθέσεις φόνου εκ προμελέτης και εμπρησμοί)/ Ηλιαία: 6000 δικαστές εκλεγμένοι για ένα έτος από την Εκκλησία (10 τμήματα= δέκα φυλές)

-Λειτουργίες: φορολογικό σύστημα για κάλυψη δαπανών για πολιτιστικές δραστηριότητες και συντήρηση στόλου (οι οικονομικά ισχυροί υποχρεούνται να πληρώνουν/ προσωπική προβολή): τριηραρχία (πλοία)/ χορηγία (θεατρικές παραστάσεις/ δραματικοί αγώνες)/ γυμνασιαρχία (αθλητισμός)/ εστίαση (δημόσια γεύματα κατά φυλή , εορτές-αγώνες). Τιμές από την Πολιτεία στους πλούσιους πολίτες για τις λειτουργίες (αναμνηστικά μνημεία).

(II) ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ: Αφού διαβάσετε τα παραπάνω και τα αντίστοιχα κείμενα του βιβλίου, απαντήστε εν συντομία στο τετράδιό σας στις παρακάτω ερωτήσεις (σχετικές ερωτήσεις πιθανώς να βρείτε σε προηγούμενο φύλλο εργασίας)

1. Πώς χαρακτηρίζετε τον Περικλή με βάση το απόσπασμα του Θουκυδίδη (σ. 71)
2. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του δημοκρατικού πολιτεύματος (Θουκυδίδη, σ.72)
- 3.Πώς δεσμεύονται οι δικαστές της Ηλιαίας για την απόδοση δικαιοσύνης; (σ.74)
4. Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η σημασία του χορηγικού μνημείου του Λυσικράτους; (σ.74)